

Okrskové vikariáty – koordinační rovina řízení pastorače*

Monika Menke

Římskokatolická církev je strukturálně složena z diecézí jako místních (partikulárních) církví¹ a na nižší úrovni z farností jakožto místních obcí, v nichž se ve vlastním slova smyslu uskutečňuje církevní život.² Rovina okrskového vikariátu není právním mezistupněm mezi rovinou diecézní a rovinou farností v řízení církve, ale úrovní faktické koordinace pastorační práce jak směrem nahoru (tedy směrem k diecéznímu biskupovi), tak směrem dolů (tedy směrem k farářům vikariátu a jeho Božímu lidu). V čele tohoto území stojí okrskový vikář, v Čechách zvaný vikář, na Moravě děkan, který patří k nejbližším biskupovým spolupracovníkům z titulu reprezentanta presbyteria partikulární církve.³ V současném kanonickém právu je rovina okrskového vikariátu do značné míry regulována partikulárním právem. Proto chceme v příspěvku zrekapitulovat také právní postavení děkana, především v partikulárním zákonodárství olomoucké arcidiecéze.

1. VÝVOJ A VYMEZENÍ POJMŮ, ZAKOTVENÍ V PRÁVU

Úřad okrskového vikáře (děkana) se v církevní praxi objevuje již od pátého století a je potvrzen jistě v 9. století, kdy se začaly blízké farnosti slučovat do větších správních celků kvůli snadnější koordinaci a komunikaci mezi faráři a biskupem. Pojem *decanus* a *decanatus* byl přenesen z klášterní a kanovnícké terminologie⁴ na představeného skupiny ven-

* Článek je výstupem projektu SIVV „Partikulární právo arcidiecéze olomoucké a diecéze ostravsko-opavské“ č. CMTE_2013_012.

¹ Srov. LG 23.

² Srov. LG 26a. Problematiku podrobně zpracoval např. Edward GÓRECKI v publikaci *Církev se uskutečňuje ve farnosti*, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1996.

³ Nikoliv tedy z titulu nositele speciální jurisdikce nebo odbornosti.

⁴ Srov. Hans PAARHAMMER – Reinhild AHLERS, „Einführung von 553“ (Februar 2012), in *Münsterischer Kommentar zum Codex iuris canonici*, sv. 3, Essen: Ludgerus, Einführung

kovského kléru koncem 8. století. Tito děkani byli rozmístěni v pravidelných vzdálenostech, klérus ve svém obvodu svolávali ke shromážděním a konferencím a pravomoci měli v různých diecézích rozličné. Okrskový vikář byl tehdy chápán jako „prodloužená ruka biskupa“ ve vikariátu, jehož farnosti měl také právo vizitovat. Význam venkovských vikariátů narostl především po Tridentském koncilu (1545–1563), kdy vikáři přebírali stále více úkolů, měli se starat o vzdělání a společný život místního kléru, podávali zprávy biskupovi, vizitovali z jeho pověření svěřené farnosti. Jejich pravomoc byla v té době specifikována nařízením biskupa, či předpisy diecézních synod.⁵ V terminologii CIC/1917 i CIC/1983⁶ nacházíme několik záměnně se používajících označení. Termín *vicariatus foraneus* (*vicarius foraneus*), odkazuje na „úřad zástupce přede zdmi města“, tedy na faráře více farností, zástupce biskupa v této oblasti, který dozoroval nad kleriky daného území jako úředník biskupa, vnější vikář (*Aussenvikar*). Tento pojem se začal více užívat pod vlivem Karla Boromejského po Tridentinu, kdy již děkan nevykonával jurisdikční činnosti. Označení *vicarius foraneus* mělo zdůraznit jak jeho funkci pomocnou, vykonávanou mimo sídlo biskupa, tak odlišení od generálního vikáře, úřadujícího při biskupově kurii.⁷ Termín *archipresbyteratus*⁸ se vyvinul v 10. století v kontextu organizace mateřských farností, z nichž vznikaly dceřinné. Původní farnosti či jejich pastýři pak měli právo dozoru a venkovští děkani (či arcikněží) byli ustanoveni zpravidla jako doživotní úřad. Historicky byl také již od 10. století používán i termín *decani rurales*⁹ jako označení pro kněze sídlící mimo rezidenční město (*rus*), kteří dozorovali jako zá-

von 553/2: *Decanus monasterii* měl dozor nad prací deseti mnichů v klášteře, *decanus capituli* na společenství kanovníků a majetek kapituly.

⁵ Srov. tamtéž, Einführung von 553/3. Srov. také Pavel KRAFL, *Synody a statuta olomoucké diecéze období středověku*, Praha: AV ČR, 2003, s. 87, 224 a 225: Ustanovení o děkanech, konkrétně o děkanské (i arcijáhenské) vizitaci, jsou obsažena již v synodálních statutech z r. 1461 a 1498. V olomoucké arcidiecézi se ovšem poslední diecézní synoda konala v 16. století (za biskupa Stanislava Pavlovského roku 1591) a byly na ní vyhlášeny tridentské reformní dekrety.

⁶ Srov. CIC/1917, kán. 217; CIC/1983, kán. 553 § 1.

⁷ Srov. Tadeusz PAWLUK, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, sv. II, Olsztyn: Warmińskie wydawnictwo diecezjalne, 2002, s. 285.

⁸ Srov. Josef PEJŠKA, *Církevní právo*, sv. 2: *Hierarchický řád církevní*, Praha, 1937, s. 206: V některých oblastech se ovšem arcipresbyteriát vyvinul jako další rovina, kde arcikněží dozorovali venkovské vikáře. U nás tomu tak bylo v pražské arcidiecézi, kde byl tento úřad obnoven v r. 1910.

⁹ Srov. tamtéž.

stupci biskupa nad ostatními kněžími v určitém okrsku. Jako v mnoha oblastech i zde II. vatikánský koncil změnil také pohled na děkany, kteří již neměli vykonávat pouze funkce administrativní a kontrolní, ale také pastorační a apoštolátní. Koncilní dokumenty obsahují ovšem o děkanech pouze zmínku (*ChD* 29 a 30), jejich postavení specifikují až dokumenty pokoncilní.¹⁰ V nich jsou chápáni jako nejbližší spolupracovníci biskupa, kteří mají být v pastoračních záležitostech prostředníky mezi faráři a biskupem a mají koordinovat pastorační činnost na nadfarnostní úrovni; děkani mají být jmenováni pouze na dobu určitou, a do budoucna nemá být úřad děkana vázán na konkrétní farnost. *CIC/1983* pojednává o děkanech pouze ve třech kánech (553–555) obdobně jako *CCEO* (kán. 276–278), který používá označení protopresbyterát a protopresbyter. V současné době vikariáty tvoří tzv. střední pastorační rovinu a mají sloužit ke koordinaci činností, které přesahují rámec nebo možnosti nižších správních jednotek (farností). Oproti ustanovení *CIC/1917* (kán. 217),¹¹ které předpokládalo (ale fakticky nařizovalo) rozdělení diecéze na vikariáty, je v současném normativě (kán. 374)¹² ponecháno toto dělení pouze jako možnost – v obou případech bylo ovšem rozhodnutí plně v kompetenci diecézního biskupa. Kritéria ke zřízení vikariátu mohou být např. homogenní charakter oblasti, geografická a historická blízkost farností, snadnost pravidelných setkávání kněží. Děkanát může mít svůj statut, schválený biskupem po vyslechnutí kněžské rady.¹³

¹⁰ Srov. např. PAULUS VI, *Litterae apostolicae motu proprio datae Ecclesiae Sanctae quibus normae ad quaedam exsequenda ss. Conc. Vaticani II decreta statuuntur* (6. 8. 1966), n. 19 § 1, in *EV* 2 (1963–1967) n. 752–913; SACRA CONGREGATIO PRO EPISCOPIS, *Directorium Ecclesiae imago de pastoralis ministerio episcoporum* (22. 2. 1973) n. 186 a 187, in *EV* 4 (1971–1973) n. 1945–2328.

¹¹ *CIC/1917*, kán. 217 § 1: *Episcopus territorium suum in regiones seu districtus, pluribus parochiis constantes, distribuat, qui veniunt nomine vicariatus foranei, decanatus, archipresbyteratus, etc.* § 2: *Si haec distributio, ratione circumstantiarum, videatur impossibilis aut inopportuna, Episcopus consulat Sanctam Sedem, nisi ab eadem iam fuerit provisum.*

¹² *CIC/1983*, kán. 374 § 1: *Quaelibet dioecesis aliave Ecclesia particularis dividatur in distinctas partes, seu parochias.* § 2: *Ad curam pastoralem per communem actionem fovendam plures parochiae viciniore coniungi possunt in peculiares coetus, uti sunt vicariatus foranei.*

¹³ Srov. CONGREGAZIONE PER I VESCOVI, *Direttorio Apostolorum successores per il ministero pastorale dei vescovi* (22. 2. 2004), n. 217, in *EV* 22 (2003–2004), n. 1567–2159: Ve statutu se určí složení děkanátu, označení předsednické funkce podle tradice (arcikněz, děkan, vikář), dobu a osoby účastníci se pravidelných setkávání, společné pastorační služby v děkanátu, jsou-li zavedeny, postavení zástupce – místoděkana atp.

2. OKRSKOVÝ VIKÁŘ – DĚKAN

V čele okrskového vikariátu stojí okrskový vikář (děkan),¹⁴ který musí být knězem (obvykle diecézním, ale i řeholním) a musí být vhodným pro tuto službu.¹⁵ Do úřadu ho podle svého svobodného uvážení (*pro suo prudenti iudicio*) a po zvážení oné vhodnosti jmenuje diecézní biskup po poradě s klérem děkanátu, o který se jedná, ale partikulární právo by mohlo stanovit odlišný postup.¹⁶ Obdobně by partikulární právo mělo stanovit dobu, na kterou je děkan jmenován, a mělo by určit zmocnění, které děkan má mimo práva a povinnosti stanovené obecným právem. Děkan může být zbaven úřadu rozhodnutím diecézního biskupa, má-li k tomu biskup spravedlivý důvod (*iusta de causa*),¹⁷ svůj úřad může pozbyt také uplynutím stanovené doby, dovršením věku, je-li tento stanoven partikulárním právem, zřeknutím se, či přeložením. Děkan je chápán jako koordinátor pastorační činnosti děkanátu, blízký spolu-

¹⁴ Kodexová terminologie používá pojem okrskový vikariát – okrskový vikář (*vicarius foraneus*). Terminologie české a moravské církevní provincie je odlišná. V Čechách je zažito pojmenování vikář a rozdělení diecéze na vikariáty, na Moravě děkan (děkanáty). Jde o zvykové označení. Srov. Jan JANÁK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan DOBEŠ, *DĚJINY SPRÁVY V českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha: Lidové noviny, 2005, s. 186 a 191: I v Čechách se historicky používalo označení děkanáty. V důsledku husitských bouří byl ovšem systém církevní správy rozvrácen a tak v r. 1631 provedl pražský arcibiskup Arnošt V. Harrach reorganizaci: staré děkanáty a arcijáhensství nebyly obnoveny a byl místo nich zřízen systém vikariátů. V textu používám kodexovou terminologii, ale pokud je citován partikulární předpis, držím se v něm použité terminologie.

¹⁵ Srov. *CIC/1983*, kán. 553 § 1. Také řeholník může být děkanem, při dodržení stejných norem jako pro kněze diecézního. Navíc biskup v takovém případě potřebuje souhlas příslušného řeholního představeného dle kán. 682 § 1. Srov. *CIC/1917*, kán. 446 § 1, 447, 450, 358 § 1, odst. 4: Předchozí kodex upřednostňoval na toto místo některého z farářů děkanátu, což současná normativa již neobsahuje. Práva a povinnosti děkana měla být kromě kodexových norem dopracována na provinční či diecézní synodě. Děkan užíval zvláštní pečete, náležela mu přednost před klérem děkanátu a byl členem diecézní synody (Tím je i v normativě *CIC/1983*).

¹⁶ Srov. *CIC/1983*, kán. 553 § 2. Jedná se o novinku v současném kodexu, která byla bez dalšího zdůvodnění vložena do textu kánonu při rekodifikaci (Srov. *Communicationes* 13 (1981): 303). *CIC/1917*, kán. 445, 446, takovou možnost neznal. Diecézní partikulární normativa by mohla navrhnout vlastní způsob jmenování děkanů, např. volbu nebo prezentaci kněžskému děkanátu s následným jmenováním od biskupa nebo i bez tohoto potvrzení; volbu vikáře kněžskou radou, prezentaci kandidáta pastorační radou diecéze se schválením biskupa atp.

¹⁷ Srov. *CIC/1983*, kán. 554. K právní účinnosti tohoto zbavení úřadu je nutné, aby bylo vyhotoveno písemně a doručeno adresátovi (kán. 193 § 4); děkan má ovšem právo administrativního rekursu k Apoštolskému stolci (kán. 1732–1739).

pracovník biskupa a vnímavý „starší bratr“ kněží děkanátu, proto musí mít pro tuto službu osobní předpoklady.¹⁸ Doporučuje se, aby se biskup se svými děkany pravidelně setkával nejen kvůli projednání problémů diecéze, ale i proto, aby byl informován o situaci ve farnostech. Radí se s nimi také při jmenování farářů. O děkanských konferencích neexistuje kodexová norma, obdobná jako kán. 448 § 1 CIC/1917.¹⁹ Úřad děkana je tedy církevním úřadem ve smyslu kán. 145, jde o koordinační a dozorující úkol, nikoli o roli jurisdikční (pokud mu tato moc není specificky svěřena diecézním biskupem).²⁰

3. PRÁVA A POVINNOSTI OKRSKOVÉHO VIKÁŘE

Vikářovy kompetence určuje jak právo obecné, tak je může vymezit právo partikulární (synodální statuta, partikulární norma diecézního biskupa).²¹ Podle norem obecného práva má okrskový vikář podporovat a koordinovat pastorační spolupráci ve vikariátu; dohlížet, aby duchovenstvo vikariátu vedlo život v souladu se svým stavem a aby plnilo své pastorační povinnosti; má pečovat o to, aby se bohoslužby konaly náležitě, aby se dbalo na čistotu kostelů (především při eucharistické bohoslužbě a o uchovávání eucharistie); aby duchovní správci řádně vedli matriky a řádně spravovali církevní majetek, především pečovali o farní budovu; má se starat o to, aby se klerici podle partikulárních norem dále vzdělávali.²² Má se starat o to, aby klerici jeho vikariátu nestrádali ani duchovně ani hmotně; má se starat o jejich obecně lidské potřeby (např. v nemoci), aby zemřelí kněží měli důstojný pohřeb; má ve svém vika-

¹⁸ Srov. *Apostolorum successores*, n. 218: Má být vážen u kněží a věřících pro moudrost, zbožnost a nauku, má mít důvěru biskupa, který ho může vybavit konkrétními pravomocemi, a má mít schopnosti pro řízení a skupinovou práci.

¹⁹ Srov. CIC/1917, kán. 448 § 1: Zde byla nazývána *conventus seu collationes*, měla být svolávána častěji do roka děkanem na biskupův pokyn. Kněží děkanátu zde pod děkanovým vedením řešili otázky morální a liturgické, k utvrzení vědomostí a zbožnosti kléru (srov. také kán. 131).

²⁰ Srov. Hans PAARHAMMER – Reinhild AHLERS, „Kommentar zum c. 553“ (Februar 2012), in *Münsterischer Kommentar zum Codex iuris canonici*, vol. 3, Essen: Ludgerus, s. 553/2.

²¹ Srov. CIC/1983, kán. 555 § 1.

²² Srov. CIC/1983, kán. 279 § 2 a 3: V rámci trvalé formace se mají kněží účastnit i po kněžském svěcení pastoračních přednášek, teologických setkání a konferencí, případně získávat poznatky i z jiných věd, zvláště pokud napomáhají výkonu pastorační služby.

riátu vizitační povinnost (podle norem partikulárního práva).²³ Mimo to má být vikář pozván na diecézní synodu s poradním hlasem.²⁴ *Podle partikulární normativy* určují další vikářova oprávnění na území České biskupské konference vnitřní normy jednotlivých diecézí.²⁵ V olomoucké arcidiecézi je to předpis arcibiskupa Jana Graubnera č.j. 187/06 ze dne 14. 9. 2000 *Povinnosti a práva děkana*, obsažený v ACAO 8/2006,²⁶ a jeho doplnění v ACAO 2/2010 č. 4.²⁷ Prvně citovaná norma je rozdělena do čtyř oblastí:²⁸ první stanoví povinnosti děkana při koordinaci společné pastorační činnosti v děkanátu, druhá děkanovu řídicí a administrativní úlohu, třetí oblast péče o kněze v děkanátu a čtvrtá obsahuje pokyny k vizitaci farnosti. Kromě rekapitulace již uvedených práv a povinností děkanových, obsažených v *CIC*, některé z nich konkretizuje či upřesňuje. K upřesněným patří děkanova povinnost dohlížet na udělování svátostí, zejména svátosti smíření a pomazání nemocných (I/5), a ověřovat, jak probíhají katecheze před přijetím svátosti manželství, křtu, biřmování, první svatě přijímání, tj. počet a rozsah (I/6). Děkan má dále sledovat vedení katechumenátu dospělých (I/7), mít přehled o tom, jak probíhají katecheze dětí a mládeže na školách i mimo ně (I/8), mít přehled o tom, jak se ve farnostech pečuje o ministranty, lektory, scholy, o společné modlitby a liturgický zpěv (I/9). Jeho další povinností je setkávání s ekonomickými a pastoračními radami, zaměstnanci, řeholníky ve farnostech, s kněžími důchodci (I/10). Děkan má připravovat s kněžími děkanátní poutě za obnovu rodin a kněžská povolání (I/11), vítat a doprovázet arcibiskupa či jeho zástupce při pastoračních návštěvách v děkanátu (I/12), postarat se s knězem zodpovědným za mládež, aby se v děkanátu konala pravidelná setkání mládeže (I/13), zodpovídat spolu s moderátorem katechetů za měsíční rekolekce pro katechety laiky (I/14). Řídicí činnost děkanova je nad kodexovou normu vymezena povinnostmi zajišťovat zpovědní službu při kněžských setkáních (II/2), zajišťovat

²³ *CIC/1983*, kán. 555 § 1 n. 1 – § 4.

²⁴ Srov. *CIC/1983*, kán. 463 § 1 n. 7.

²⁵ Např. v Arcidiecézi pražské je to *Směrnice generálního vikáře č. 2/2006 Práva a povinnost okrskového vikáře*, in *ACAP* 6/2006 č. j. 3398/2006, v diecézi brněnské partikulární zákon brněnského biskupa *Stanovy děkanství a jeho orgánů v brněnské diecézi* č.j. Ep/0383/10 ze dne 23. 4. 2010 atp.

²⁶ ACAO 8/2006, Nařízení č. j. 187/06.

²⁷ ACAO 2/2010, čl. 4 *Stálá platnost následujících rozhodnutí, část Povinnosti a práva děkana – doplnění*.

²⁸ Pro dohledatelnost dále v textu v závorkách označuji I–IV a konkrétní číslo.

vedení děkanátní kroniky včetně děkanátního archivu (II/3), a soustředit a v předepsaném termínu odeslat za děkanát opisy matrik, účetní výkazy, statistiky apod. na Arcibiskupství olomoucké (II/4). Dále má kontrolovat náplň technického administrátora děkanátu nebo děkanátní účetní (II/8), zajistit do jednoho měsíce od ustanovení nového správce farnosti podle platného předávacího protokolu za přítomnosti nově ustanoveného a uvolněného správce farnosti a delegáta Arcibiskupství olomouckého protokolární předání farnosti a odeslat neodkladně tento předávací protokol ke schválení Arcibiskupství olomouckému (II/10 a 11), uvádět nového duchovního správce farnosti (liturgickým obřadem jen faráře) podle pokynů arcibiskupa, pokud nepřijede on sám nebo jeho delegát (II/12), a zajistit do jednoho měsíce předání a převzetí úřadu děkana od změny ustanovení podle platného předávacího protokolu za účasti arcibiskupa nebo jeho delegáta (II/14 – jednání svolává odstupující děkan). Děkan také zajišťuje vedení korespondence za děkanát a správu dokumentů děkanátu. Při předávání děkanátu nástupci odpovídá za řádné předání děkanátního archivu se všemi dokumenty (včetně kroniky) nově nastupujícímu děkanovi.²⁹

O kněze svého děkanátu pečuje děkan také tím, že zjišťuje, jak je zajištěna ve farnostech „farská“ domácnost (III/4), v případě úmrtí duchovního o tom neprodleně informuje olomoucké arcibiskupství a ihned po jeho úmrtí přebírá intenční knihu (stipendia), závěť, peněžní hotovost, cennou dokumentaci a inventář, zabezpečí farní kancelář, depozitář a byt duchovního správce. Pokud duchovní bydlel na faře sám, zabezpečit celou farní budovu (a s ohledem na zpravidla nejasný počet klíčů a jejich držitelů je nejvhodnější vyměnit zámek či vložku zámku). V případě úmrtí (nebo náhlé nemohoucnosti) duchovního správce farnosti se také děkan ujímá dočasného řízení farnosti.³⁰ Tím přecházejí na děkana všechna práva a povinnosti *excurrendo* administrátora farnosti (včetně jurisdikce podle kán. 1111) do doby, než arcibiskup rozhodne ve věci jinak (III/9, 10, 11). Citovaná partikulární norma z roku 2006 dále *konkretizuje*

²⁹ ACAO 2/2010, čl. 4 *Stálá platnost následujících rozhodnutí, část Povinnosti a práva děkana – doplnění.*

³⁰ CIC/1983 předpokládá v kán. 541 § 1, že v případě uvolnění farnosti, nebo pokud je farář zabráněno ve výkonu pastorační služby, převezme prozatímně řízení farnosti farní vikář, pokud je ve farnosti ustanoven (v případě vícero vikářů přebírá řízení nejstarší co do jmenování). Není-li farní vikář ustanoven, má řízení farnosti převzít farář ustanovený partikulárním právem. Olomoucká partikulární norma zde tedy specifikuje, že tímto ustanoveným je děkan.

některá oprávnění, která jsou v *CIC* obsaženy pouze obecně. V kontextu kán. 533 § 2 stanoví děkanovu povinnost kontrolovat přítomnost kněží ve farnostech a dohodnout s nimi zástup v případech jejich nepřítomnosti a konkretizuje, jakou formou má farář hlásit svoji nepřítomnost ve farnosti z důvodů dovolené, léčení, exercicií, pastoračních cest biskupovi – prostřednictvím děkana (II/13). Ustanovení kánonu 555 § 3 o péči o důstojný pohřeb klerika specifikuje v tom směru, že děkan má tento pohřeb zajistit ve spolupráci se zástupci farníků a pozůstalých příbuzných (III/7). Kodexové ustanovení o pravidelném vzdělávání kněží (kán. 555 § 2 n. 1) specifikuje v tom směru, že děkan má povinnost svolávat a vést (ne pouze formační) měsíční konference kněží ve svěřeném děkanátu, zajistit provedení zápisu, zápis ověřit svým podpisem a odeslat na Arcibiskupství olomoucké i jednotlivým duchovním správcům (II/1). Tato norma také podrobně rozpracovává celou oblast vizitace farnosti, kterou obecné právo pouze uvádí jako děkanovu povinnost v kán. 555 § 4.³¹ Podle nařízení olomouckého arcibiskupa se mají tyto vizitace farností děkany konat jednou za rok a děkan je o nich povinen podat biskupovi písemnou zprávu. Vizitace se nekoná v roce změny duchovního správce farnosti. Při první vizitaci pak děkan zkontroluje i schválený předávací protokol farnosti, v němž kontroluje zejména stav matrik (pokřtěných, oddaných, zemřelých) a jejich opisů, jiných farních knih (knihy konvertitů, biřmovaných, prvních svatých přijímání, nemocných v pravidelné duchovní péči a zaopatřených, *Ne temere*). Dále kontroluje vedení farního účetnictví, pokladní deník, revizní účetní zprávy a činnost děkanátního účetního, inventář fary a farních objektů, soupis nemovitostí, smlouvy (pojistné, nájemní, o půjčkách) včetně jejich schválení ze strany arcibiskupství, vedení knihy intenční, štolové a farní kroniky. Ověřuje také, zda mají kněží sepsány závěti, případně soupis mobiliáře případné farní sestry (hospodyně), stav archivu, depozitáře a farní knihovny (v nichž mají být uložena kompletní akta kurie a další církevní dokumenty, především vydávané ČBK, odvádění stanovených poplatků a sbírek,

³¹ Předchozí Rozhodnutí arcibiskupa olomouckého o děkanských vizitacích bylo dáno již v roce 1996 (č. j. 2955/96 in *ACAO* 1996–9, čl. 1), a to pro odmítání vizitací ze strany některých duchovních správců někdy i po delší dobu. Arcibiskup zde stanoví, že k povinnostem duchovních správců farností a rektorů rektorátních kostelů patří i povinnost připravit kanonickou vizitaci. Duchovnímu správci, který neumožní ani v náhradním termínu řádnou vizitaci, pak pro neplnění povinnosti pozastavuje farářský příspěvek až do doby předložení schváleného vizitačního protokolu. Termín pozastavení či znovu proplácení je vždy od 1. dne následujícího měsíce.

požární knihu a případně další úkoly, které zadá olomoucký arcibiskup pro konkrétní rok.³² Doplněním těchto ustanovení je také rozhodnutí arcibiskupa o vizitacích a předávkách z r. 2011³³ a o způsobu hospodaření děkanátu.³⁴

4. SPOLUPRACOVNÍCI OKRSKOVÉHO VIKÁŘE

Prvním a nejbližším spolupracovníkem vikáře a jeho zástupcem je místovikář (místoděkan). V olomoucké partikulární normativě jsou jeho povinnosti specifikovány stručně: Místoděkan zastupuje děkana a z jeho pověření plní úkoly jemu určené (vizitace, podpora pastorační činnosti v děkanátu apod.). V případě uprázdnění místa děkana, nebo pokud děkan nemůže po nějakou dobu vykonávat svou službu, přecházejí na místoděkana jeho povinnosti, dokud důvody nepominou, nebo není jmenován nový děkan.³⁵

Dalšími děkanovými spolupracovníky jsou kněží děkanátu, jáhni a další osoby, působící v pastorační činnosti. Rozhodnutí olomouckého arcibiskupa z r. 2011 z nich uvádí zejména některé laiky. Katechety v děkanátu zastupuje *zástupce katechetů*, který kromě jejich koordinace organizuje alespoň čtyřikrát ročně setkání katechetů v děkanátu, má mít kontakt s katechetickým centrem diecéze, z něhož zprostředkovává informace a materiály, a pečuje o potřeby katechetů a o jejich účast na formačních setkáních. Jmenuje ho na návrh děkana biskupský delegát pro katechezi, a to na dobu určitou (ne delší než tři roky), obvykle se nejedná o placenou funkci. Dále jsou to *pracovníci děkanátního centra pro rodinu*, kteří pomáhají s koordinací pastorace rodin v děkanátu, přípravy snoubenců či pastorační seniorů. Jsou ve služebním poměru k arcibiskupství, které je prostřednictvím arcidiecézního centra metodicky vede,

³² ACAO 8/2006, Nařízení č. j. 187/06 IV.

³³ ACAO 1/2011, čl. 9: Je při nich nutná účast děkanátní účetní i ve farnostech, v nichž sama účetnictví nespravuje.

³⁴ ACAO 1/2011, čl. 8: Příspěvek na děkanátní hospodaření, vzhledem k tomu, že děkanát není církevní právnickou osobou, je na rozhodnutí a dohodě děkana a jednotlivých duchovních správců. Doklady jsou vystavovány na sídelní farnost děkana, vedené v podvojném účetnictví (finanční prostředky z farností do této sídelní farnosti přicházejí na středisko „děkanát“ a je z nich hrazen příspěvek děkanátní kanceláře, pracovní potřeby účetní, technického administrátora děkanátu atp.).

³⁵ Srov. ACAO 2/2010, čl. 4.

vzdělává a formuje; jejich bezprostředním nadřízeným je děkan, který v součinnosti s biskupským delegátem pro rodinu a ve spolupráci s kněžími děkanátu připravuje jejich pracovní program a potvrzuje měsíční výkazy práce.

Žádá-li si toho potřeba, je dalším laickým spolupracovníkem děkana *nemocniční kaplan*,³⁶ který se věnuje nemocničním pacientům, rodinným příslušníkům a personálu nemocnice. Po odborné stránce podléhá biskupskému delegátu pro pastorační nemocných a je také zaměstnancem arcibiskupství. Dále je částečně ve služebním poměru k arcibiskupství a částečně k Charitě *pastorační asistent Charity*, kde je součástí pracovního týmu ředitele místní Charity. Metodicky podléhá diecéznímu prezidentovi Charity a k jeho hlavním úkolům patří péče o duchovní rozměr příslušné Charity, spolupráce s farnostmi a péče o charitní dobrovolníky. Jeden z kněží děkanátu je ustanoven od arcibiskupa (navíc ke svému úvazku) *kaplanem pro mládež* děkanátu. Metodicky ho řídí biskupský delegát pro mládež a jeho úkolem je animovat a koordinovat pastorační mládeže v děkanátu ve spolupráci s místními kněžími. V jeho práci mu pomáhá děkanátní animátor, kterého si vybírá a jmenuje nejlépe na základě diskuse s mladými děkanátu, či alespoň se zástupci farností. Tito děkanovi pastorační spolupracovníci se v děkanátu pravidelně setkávají pod vedením děkana, aby koordinovali svou práci. Aspoň dvakrát za rok se všichni zúčastňují děkanátních rad.

Mezi další spolupracovníky děkana pak patří *technický administrátor*, který v konkrétním děkanátu koordinuje opravy církevního majetku, výběrová řízení prováděcích firem, vyhledává možnosti dotací a připravuje projekty pro dotace, jedná s potřebnými úřady o dovolení stavby či opravy, včetně památkové péče. Zajišťuje inventarizaci majetku a jeho ocenění, výpisy z katastru či potřebné přehledy pro arcibiskupství. Pro

³⁶ Pojem nemocniční kaplan (obdobně vězeňský, vojenský), jak je užíván v českém konfesním právu, ovšem neodpovídá dikci kanonického práva, kde je kaplanem (*capellanus*) myšlen „kněz, kterému je natrvalo alespoň z části svěřena péče o některé společenství nebo zvláštní skupinu křesťanů“ (kán. 564 CIC) a který je pro tuto skupinu vybaven jurisdikcí faráře. Kaplani se ustanovují pro skupiny věřících, pro které je běžná (farní) duchovní správa málo efektivní (např. vojsko). Naproti tomu nemocničním kaplanem se zde rozumí osoba, která poskytuje duchovní péči ve zdravotnickém zařízení na základě pověření své církve a smlouvy s nemocnicí jako člen multidisciplinárního zdravotnického týmu. Pojem je zde tedy vymezen tak, že se jedná obvykle o laika (muže či ženu), příp. jáhna. Srov. *Dodatek č. 1 k Dohodě o duchovní péči ve zdravotnictví mezi ČBK a ERC v ČR* (12. 12. 2011), I. 2.

farnosti děkanátu působí jako preventista požární ochrany. Také on je ve služebním poměru k arcibiskupství, metodicky ho řídí vedoucí stavebního odboru arcibiskupství, vedoucím, který mu zadává práci a potvrzuje pracovní dobu a splnění úkolů, je děkan. Účetnictví farností děkanátu zpracovává *děkanátní účetní*, taktéž placená z arcibiskupství a metodicky řízená ekonomem arcibiskupství. Za práci uvedených osob, jejich spolupráci mezi sebou i s kněžími odpovídá děkan, který také každoročně při předávání vizitačních zápisů arcibiskupovi předkládá písemně shrnující hodnocení spolupracovníků s případnými návrhy na zlepšení.³⁷

5. SBOROVÝ PORADNÍ ORGÁN NA ÚROVNI OKRSKOVÝCH VIKARIÁTŮ V ČR

V roce 2009 byly v českých a moravských diecézích postupně zřizovány děkanátní (děkanské) či vikariátní rady, které měly být poradním orgánem okrskového vikáře, stojícího v jejich čele.³⁸ Smyslem bylo zlepšení koordinace pastorační práce a odborné činnosti na rovině správy farností (koordinace katechezí před udělováním svátostí, katechumenátu, nové podněty v oblasti pastore děkanátu a dalšího vzdělávání duchovních, pomoc děkanovi se správou církevního majetku atp.). Úkoly a způsob jmenování členů mají rady poněkud odlišně v každé diecézi vymezeny ve zřizovacím ustanovení (Olomouc), nebo ve svých stanovách (Praha, Ostrava), či ve stanovách děkanství (Brno). V olomoucké arcidiecézi jsou rozlišeni členové rad *ex officio*, jimiž jsou děkan, místoděkan a faráři (ne administrátoři farností) a členové z rozhodnutí arcibiskupa – duchovní s děkanátní působností a pověření odborníci. Předsedou děkanátní rady je děkan, místopředsedou místoděkan. Činnost rady spočívá v podpoře děkana při realizaci úkolů uložených církevním právem (kán. 555), v koordinaci společné pastorační činnosti v děkaná-

³⁷ Srov. AČAO 8/2011, čl. 2, Rozhodnutí arcibiskupa ze dne 14. 9. 2011. Všichni tito spolupracovníci mají své odborné metodické vedoucí na Arcibiskupství olomouckém, ale tím, kdo zodpovídá za jejich práci, je děkan. Pouze pastorační asistent Charity je podřízen řediteli Charity, jehož zastupuje ve skupině děkanových spolupracovníků.

³⁸ V olomoucké arcidiecézi srov. AČAO 2/2010, čl. 4., *Stálá platnost následujících ustanovení* – Zřízení děkanátních rad ze dne 1. 12. 2009. V ostravsko-opavské diecézi srov. AČAO 3/2010, Příloha č. j. 819/10 *Stanovy a jednací řád děkanátních rad diecéze ostravsko-opavské* ze dne 29. 12. 2009, v brněnské diecézi srov. PZ 2–6 č.j. Ep/0383/10 *Stanovy děkanství a jeho orgánů v brněnské diecézi* ze dne 23. 4. 2010, v Arcidiecézi pražské srov. č.j. 8261/2009 *Stanovy a jednací řád vikariátních rad Arcidiecéze pražské* ze dne 22. 12. 2009.

tu, a dohledu nad dodržováním zákonných norem státních i církevních. Děkanátní rada se schází desetkrát ročně. Zasedání se účastní i administrátoři farností, rektori kostelů, kaplani, farní vikáři a jáhnové. Ze zasedání se pořizuje zápis, který ověří děkan a odešle Arcibiskupství olomouckému. Olomoucká norma uvádí, jak často se rada schází, neřeší ovšem dobu, na kterou jsou členové jmenováni.³⁹ Úkoly rady ve všech uvedených partikulárních normách odrážejí většinou úkoly děkanovy, dané mu obecným právem, při kterých mu má být rada nápomocna. Nejvýraznější odlišnosti obsahuje brněnská norma, která hovoří o uspořádání děkanství tímto způsobem: Řídící institucí je děkanství v čele s děkanem a zástupcem místoděkanem, výkonnou institucí je děkanátní rada a poradní institucí jsou sdružení svěcených duchovních (klerici děkanátu) a sdružení nesvěcených duchovních děkanátu (laici pověřeni pastorační či správní funkcí v děkanátu).⁴⁰ V případě děkanátních rad jde tedy o nově zřízený užší poradní orgán děkana, ve kterém jsou sdružení klerici, vykonávající v pastorační práci nad rámec svých běžných farářských povinností, který má vypracovávat určitou koncepci rozvoje děkanátu a pomáhat při její realizaci děkanovi. Smysluplnost existence tohoto grémia na území našich diecézí ovšem prověří až praxe a čas.

6. ZÁVĚR

Pokusili jsme se shrnout postavení okrskového vikariátu ve struktuře církve a systematizovat práva a povinnosti okrskového vikáře, jak je stanoví všeobecné církevní právo i partikulární předpisy, především olomoucké arcidiecéze. Cíle existence těchto jednotek jsou především pastoračně-koordinační, nikoliv jurisdikční. Okrskový vikář (děkan) jakožto singulární autorita v čele děkanátu je koordinátorem pastorační činnosti směrem nahoru (k biskupovi) i směrem dolů (k Božímu lidu). Oproti normativě CIC z r. 1917 je vymezení více kompetencí okrskového vikáře ponecháno partikulárnímu právu, vikářova role se také posunula z pozice administrativně kontrolní k rozměru více pastoračnímu. Děkanovy kompetence jsou realizovány ve třech rovinách: v rovině vztahu děkana s kleriky svého děkanátu, v rovině vztahu s laiky (či nesvěce-

³⁹ Pražská arcidiecéze i ostravsko-opavská diecéze mají určenu dobu na 5 let; v brněnské normě členy navrhuje nový děkan, o němž je řečeno, že je obvykle ustanoven na 5 let.

⁴⁰ Srov. *Stanovy děkanství a jeho orgánů v brněnské diecézi*, čl. 3, § 1–3.

nými zasvěcenými osobami) svého děkanátu a v rovině vztahů děkana s vlastním biskupem a vedením diecéze. Okrskový vikariát je stabilně existující propojující prvek farností jakožto místních obcí na pastoračně homogenním teritoriu s diecézí jako místní (partikulární) církví. Nově vzniklé děkanátní rady zde mají pouze pomocnou a poradní roli. Poslání církve se realizuje primárně na úrovni farnosti a diecéze, místo vikariátu je pouze podpůrné. Důvod existence vikariátu spatřujeme především v možnosti rychleji a účinněji reagovat a koordinovat konkrétní pastorační potřeby daného území i mít pružnější zpětnou vazbu z a k vedení diecéze. Biskup pak (nejen) tímto spojením skrze děkany může účinněji realizovat svoji pastorační službu vůči věřícím i konkrétní společenství s kněžími, kteří společně s ním tvoří *unum presbyterium*,⁴¹ společně zodpovědné za poslání církve.

The Vicariate Forane – a Coordinating Pastoral Management Level

Key words: Vicariate Forane; Vicar; Dean; Coordination of Pastoral Care; Particular Law of the Olomouc Archdiocese

Abstract: The vicariate forane connects parishes, as local communities, and dioceses, as the local (particulate) church. A forane vicar (dean), a close collaborator with the diocesan bishop, stands at its head. In this article, we have summarized the rights and obligations of the vicar as they are specified in the common law plus the particular normative of the Olomouc Archdiocese. The vicar competencies are implemented on three levels: the vicar relationship with his vicariate clergy, the vicar relationship with the laity of the vicariate, and the vicar relationship with his own bishop and the diocese leadership. The vicar function is pastoral-coordination above all, not jurisdictional. The vicar role shifted administration-supervising to a more pastoral dimension, in contrast to the normative *CIC/1917*.

Mgr. Monika Menke, Th.D.
Katedra církevního práva
CMTF UP
Univerzitní 22
771 11 Olomouc

⁴¹ Srov. LG 28, ChD 28.